

УДК 378.015.31:004

ОСОБОВ І. П.

м. Луганськ, Україна

МЕНТАЛЬНІ КАРТИ В ТРЕНІНГУ З ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ У СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті визначені можливості використання у вузівському освітньому процесі методу створення ментальних карт (Mind map) як креативної технології в роботі з навчальною інформацією. Обґрунтовано роль інформаційно-комунікаційних технологій як способу стимулювання розвитку креативності.

Ключові слова: майндмеппінг, ментальна карта, радіантне мислення, креативність, інформаційно-комунікаційні технології.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні реалізуються крупні проекти з модернізації й інформатизації системи вищої освіти: усі навчальні установи підключено до мережі Інтернет, створено крупні бази електронного освітнього контенту високої якості, освітні портали, отримуються нове комп'ютеризоване устаткування. У результаті відбувається професійна переорієнтація й у самій системі освіти – викладач стає координатором у процесі активного пізнання студентами теоретичної й практичної основи майбутньої професії. Тому принципове значення у формуванні майбутнього фахівця має самостійна робота, результатом якої є глибокі знання, уміння й навички студентів. Одним із аспектів підготовки майбутніх фахівців соціально-гуманітарної галузі є методика самостійної роботи з інформацією: без уміння швидко отримувати й аналізувати потрібні відомості, трансформувати інформацію в нові знання, зберігати її й передавати іншим, неможлива ефективна професійна діяльність. Це обумовлено тим, що для економічного й політичного життя інформаційного суспільства характерна зростаюча роль інформації, яка «починає виступати не просто як соціальна пам'ять (наприклад, у книгах), а вже як інструмент, що діє, як засіб ухвалення рішень» [4, с 408].

Мета даної статті – показати можливості використання у вузівському освітньому процесі методу створення ментальних карт (Mind Map) як креативної технології в роботі з інформацією.

Ментальна карта використовується, наприклад, в географічних дослідженнях, де вона є образом міста, яке живе в свідомості людини. Ці дослідження знаходяться на стику трьох наук: психології, історії й географії, і п'яти галузей психології: загальної, соціальної, політичної, історичної й зоопсихології. Ментальні карти дають можливість людині орієнтуватися й здійснювати свою діяльність у просторі.

Аналіз останніх досліджень. Подібні карти називаються також інтелектуальними, картами розуму, картами пам'яті, блок-схемами, асоціативними картами, а також діаграмами зв'язків. Метод інтелектуальних карт було розроблено в 70-х роках ХХ століття американським ученим Т. Бьюзеном [1, с. 10]. Окрім нього, цей напрям розвивали Б. Бьюзен, П. Вріцца, Х. Мюллер, Дж. Кларк, С. Дубік, Ю. Шилаєв і ін. Основна мета таких карт полягає в наданні «інструменту» (майндмеппінг), що допомагає перевести інформацію з безлічі різноманітних джерел у структуровану графічну форму, зручну для продуктивної роботи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У результаті вивчення джерел з роботи головного мозку людини, з психології, медицини, теорії навчання Т. Бьюзен припустив, що для підвищення ефективності процесу роботи з інформацією потрібно записувати її в графічній формі деревовидної структури. Така технологія значно підвищує ефективність мислення за допомогою структуризації й візуалізації. Як вважає автор, сам процес створення інтелект-карт схожий на творчий процес. У результаті створюється авторська інтелектуальна карта, робота з якою не тільки допомагає всебічно вивчити досліджуване явище, але й сприяє генеруванню ідей, слугує засобом розвитку уяви, конвергентного й дивергентного мислення, створює можливість для прояву індивідуальності.

Накопичено певний досвід використання інтелектуальних (ментальних) карт в освітньому процесі [3;2;6;5]. Так, доктор педагогічних наук К. Є. Васильєва вважає, що технологія побудови ментальних карт – це принципово новий вигляд конспектування, що характеризується високою швидкістю, зручністю читання отриманого конспекту, якісним запам'ятовуванням матеріалу в процесі конспектування [2]. Ми вважаємо за доцільне застосування цього методу в навчальному процесі при роботі з інформацією

(зокрема, при її кодуванні в процесі конспектування тексту). У такій роботі важливу роль грають інформаційно-комунікаційні технології. При складанні ментальних карт ми спиралися на можливість персонального комп'ютера (зокрема планшетного). Хоча спочатку такі карти були задумано як рукописні, проте згодом почали розроблятися й комп'ютерні варіанти. Це виявилось доцільним у зв'язку з особливостями техніки розробки ментальних карт, зокрема, рекомендація писати друкованими буквами, варіюючи їх розмір, товщину ліній залежно від ступеня важливості ключового слова, використовувати різні кольори для основних гілок, малюнки й символи, укладати в контури вітки, що розрослися [1]. Окрім того, комп'ютер надає можливість збільшувати/зменшувати розмір слів і малюнків, розгортати їх, наближати до користувача, додавати відео- й аудіоінформацію, користуватися гіперпосиланнями для звернення до джерела інформації, створювати презентації карт в 3-D форматі і та ін.

Кажучи про складання ментальних карт із використанням персонального комп'ютера, Т. Бьюзен відзначає, що комп'ютер здатний допомогти в створенні варіацій на тему однієї й тієї ж карти; він «бере на себе» всю технічну роботу – побудова, автоматичне розміщення, переміщення, позиціонування, фарбування гілок та ін., допомагає редагувати карту: «З комп'ютерним редактором інтелектуальної карти ви стаєте архітектором своїх думок, володіючи високою швидкістю й здатністю експериментувати з величезним набором графічних форм» [1, с. 270]. Він підкреслює, що комп'ютерні інтелект-карти (ментальні), переживши дитинство в середині 90-х років XX століття, вступають в XXI століття підлітками, що «цілком зміцніли» [1, с. 273].

Т. Бьюзен замість лінійного запису інформації використовував радіальну, записуючи тільки ключові слова (найбільш характерні, яскраві, такі, що легко запам'ятовуються). На кожній плавно звисаючій лінії (гілці) розміщується одне слово; зв'язки гілок відходять від центру, де сфокусовано головну тему. Відзначимо, що ці зв'язки швидше асоціативні, ніж ієрархічні; асоціації можуть підкріплюватися символічними малюнками (для головної теми малюнок обов'язковий). Довжина гілки приблизно дорівнює довжині ключового слова. Вторинні, третинні й інші ідеї зображено у вигляді ліній, що відходять від гілок вищого порядку. Так формується зв'язана вузлова система, якій надається тривимірна глибина; використовуються малюнки, колір, звук, відео, зворотний зв'язок з Інтерне-

том, графічне виділення ключових слів величиною й якістю шрифту; ієрархія тем підкреслюється шириною гілок. Вузли карти можуть бути позначені тематичними тегами. За запитом тега виокремлює «піддерево» із загальної карти знань. Із цим деревом можна працювати, як і початковим, доповнюючи його додатками й іншими навчальними об'єктами.

У запропонованій статті ми покажемо в скороченому варіанті можливість побудови ментальної карти при конспектуванні параграфу «Соціальна діяльність і соціальна поведінка особистості» із підручника «Соціологія» під авторством М. П. Требіна, В. Д. Водніка, Р. П. Клімова. При цьому ми врахували пораду Т. Бьюзена дотримувати ієрархію думок і послідовність у їх викладі, а також його рекомендації виявляти базові ідеї за допомогою питань типу «чому?», «що?», «де?», «хто?», «як?», «який?», «коли?» [1, с. 93]. Це допоможе студентові почати бачити зв'язки між об'єктами й явищами, а також перетворювати все це на логічну інтелектуальну систему.

Пристаюючи до побудови ментальної карти (Mind Map), визначаємо необхідні для цього інструменти. Щоб почати створювати ментальну карту, знадобиться комп'ютер із установленою операційною системою не нижче Windows 2000, а також інстальована програма iMindMap будь-якої її версії (якщо її немає в наявності, демоверсію можна знайти й скачати з Інтернету). Запускаємо програму iMindMap (див. мал. 1), створюємо новий документ, потім вибираємо оформлення центральної ідеї нашої інтелектуальної карти.

Відповідно до концепції інтелект-карт визначаємо ключове слово для позначення базової теми – це «особистість» (див. мал. 2). Підбираємо графічний образ, який асоціативно пов'язано з поняттям «особистість». Розміщаємо ключове слово й графічний образ у центр карти.

Відводимо від центру декілька плавних ліній, на яких пишемо ключові слова, пов'язані з центральною темою: «у соціумі», «чинники». Знаходимо для них графічні символи (див. мал. 3). У думках відповідаючи на питання, що відображають причинно-наслідкові зв'язки, поступово додаємо в ході конспектування все нові «дочірні гілки», розширюємо карту, при цьому дотримуємо ієрархічність структури і послідовність викладу. Як ключові використовуємо соціологічні терміни, які лежать в основі теми, що вивчається («соціальна діяльність», «соціальна поведінка»). Додаємо словам візуальні символи у вигляді відповідних графічних картинок. Асо-

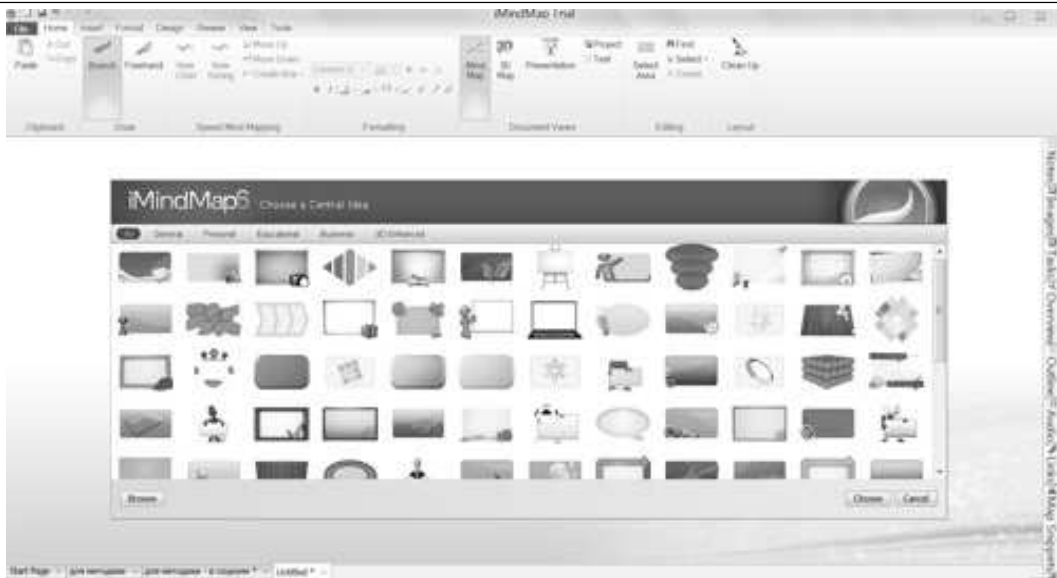

Рис. 1 Етапи створення ментальної карти

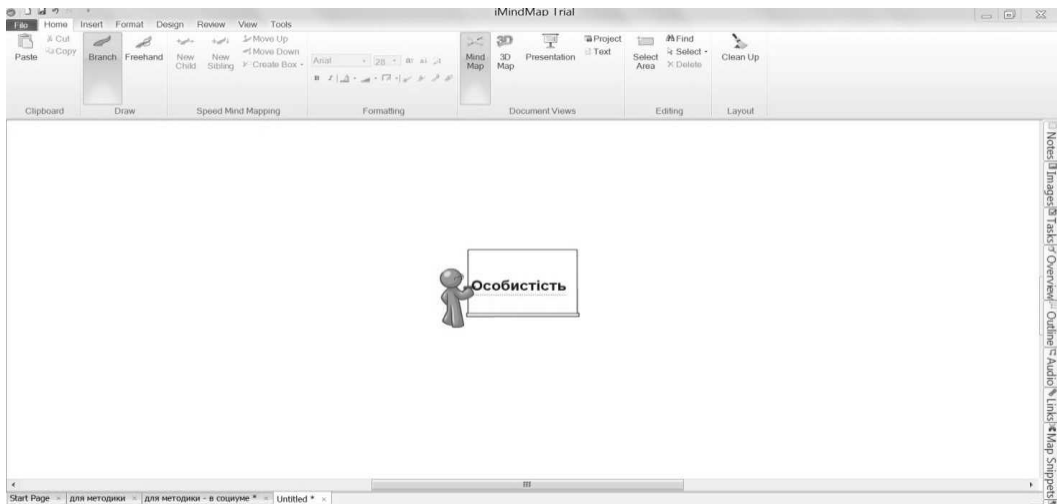

Рис. 2 Етапи створення ментальної карти

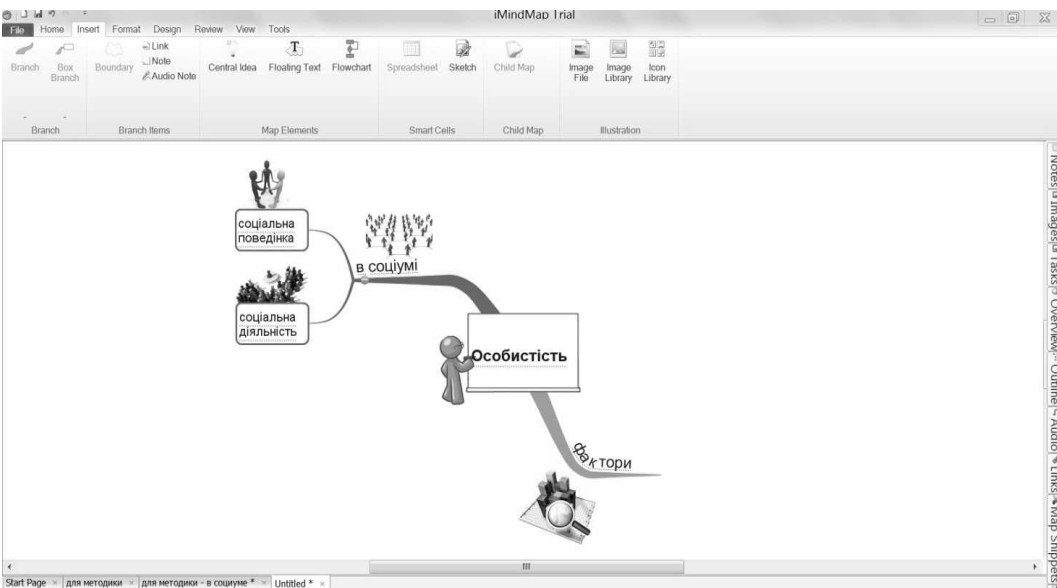

Рис.3 Етапи створення ментальної карти

ціативно термін «соціальна діяльність» зв'язується із зображенням людини, яка звертається до колективу, а термін «соціальна поведінка» – з графічним символом «рукостискання». Підкреслимо, що в процесі створення ментальної карти асоціативні зв'язки є суто індивідуальними.

Вузлові поняття теми, що вивчається, укладаємо в рамки; при значному розгалуженні ліній доцільно показати зв'язок між гілками (див. мал. 4). Для цього необхідно із запропонованих інструментів вибрати «Зв'язок». Потім провести плавні лінії, що пов'язують, від однієї «гілки-рамки» до іншої; на лініях, що пов'язують, пишуться слова, що позначають суть цих зв'язків.

У програмі враховано такі можливості оформлення: додавання аудіо- й відеофайлів, текстової інформації у вигляді нотаток, гіперпосилань в Інтернеті, графічних картинок, наділених певним сенсом.

При «пожвавленні» представленої ментальної карти відправною крапкою стає головна ідея з її відгалуженнями. Гілки, їх зв'язки, малюнки ментальної карти дають об'ємнішу інформацію в стислій формі, ніж лінійний текст. По картинках можна здогадатися, про що піде мова, і, можливо, визначити загальний настрій викладу (сумно-весело, серйозно-смішно і так далі). На основі припущень народжується інтерес до «закодованого» в карті, закладається база для подальшого міркування. Крім того, у ході «пожвавлення» ментальної карти можуть виникнути нові ідеї, гіпотези, нестандартні рішення.

На відміну від лінійного тексту (мається на увазі систематизація інформації в логічні списки і покрокові дії або процеси) у ментальній ка-

рті інформація візуалізується, що сприяє високій мнемонізації, при якій інформація запам'ятовується краще й зберігається довше. Правильною є думка, що ментальні карти є проміжною стадією між роздумами й перенесенням думок на папір або в комп'ютер. Вони дозволяють позначити основні ідеї, з яких чітко виявляються взаємозв'язки, при цьому активізуються обидві частини головного мозку – творча й інтелектуальна.

У зв'язку з тим, що ментальні карти допомагають аналізувати й структурувати великі обсяги інформації, вони застосовуються в різних галузях: навчання, професійній діяльності (бізнес – консультування), повсякденному житті, процесі саморозвитку (психологічному консультуванні) [2]. У навчальному процесі застосування ментальних карт допомагає організувати колективну роботу студентів, взаємонавчання, обговорення результатів, що сприяє стимулюванню мотивації на засвоєння навчального матеріалу. Інформаційно-комунікаційна технологія Mind Map є розумовим креативним інструментом, оскільки цей варіант упорядкування розумових процесів дозволяє студентам досягти високого рівня самостійного генерування оригінальних ідей, а також набутти вміння виокремлювати головну ідею, розпізнавати взаємозв'язки, орієнтуватися в темі, розвивати асоціативне мислення й творчо підходити до вирішення проблем. Роль викладача зводиться до того, щоб розвинути в студентів інтерес до їх власних висловів і міркувань, він стимулює реальне спілкування й підвищує мотивацію до вивчення гуманітарних дисциплін. Ментальна карта дозволяє

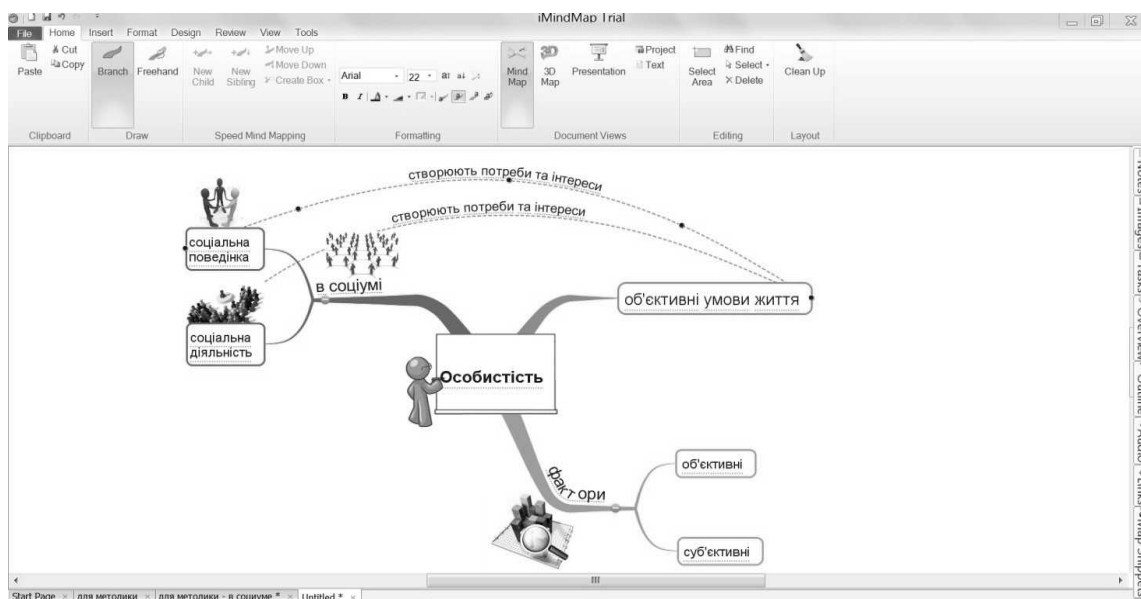

Рис.4 Етапи створення ментальної карти

викладачеві диференціювати підхід до студентів, ураховуючи особистісно орієнтовану технологію навчання.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, використання Mind Map у вузівському освітньому процесі може сприяти підвищенню мотивації студентів до навчання, глибшого й якіснішого сприйняття інформації, розвитку креативних якостей особистості. Викладачам, авторам навчальних посібників метод ментальних карт (Mind Map) надає можливість організації наочної області зі швидким виходом на кінцевий продукт у вигляді лекцій і контенту для підготовки, проектування й оновлення електронних дистанційних курсів.

Література

1. Бьюзен Т. Супермышление / Т. Бьюзен, Б. Бьюзен; пер. с англ. Е. А. Самсонов; Худ. обл. М. В.

ОСОВОВ И. П.

МЕНТАЛЬНЫЕ КАРТЫ В ТРЕНИНГЕ ПО ФОРМИРОВАНИЮ КРЕАТИВНОСТИ У СТУДЕНТОВ ГУМАНИТАРНЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

В статье определены возможности использования в вузовском образовательном процессе метода создания ментальных карт (Mind map) как креативной технологии в работе с учебной информацией. Обоснована роль информационно-коммуникационных технологий как способа стимулирования развития креативности.

Ключевые слова: майндмэппинг, ментальная карта, радиантное мышление, креативность, информационно-коммуникационные технологии.

ОСОВОВ I. P.

THE METHOD OF MENTAL MAPS IN THE TRAINING SESSION OF DEVELOPING CREATIVITY IN STUDENTS OF HUMANITARIAN SPECIALTIES

The paper focuses attention on the possibility of using in high school education process the method to create mental maps (mind map) as creative technology at work with educational information. The author analyzes the technology how to create mental maps. This article provides an example of creating a mental map based on «Social activity and social behavior of the individual» from the book «Sociology». In paper focuses attention on the advantages of radiant thinking. Discussed the possibility of using in mindmaps picture, color, sound, video, tags, feedback to the Internet, graphic allocation of key words with the font, hierarchy that emphasizes the width of the branches. In paper analyzes the role of the teacher in the use of the method to create mental maps (mind map). The author also analyzes the possibility of introducing in the educational process of high school special course creative training.

Substantiated the role of information and communication technologies as a way to stimulate creativity.

Keywords: mind mapping, mental map, radiant thinking, creativity, training, information and communication technology.

УДК 811.111:378.147

ТІШЕЧКІНА К. В.

м. Миколаїв, Україна

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПОРТФОЛІО НА ЗАНЯТТЯХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття присвячена методу портфоліо, як одному із засобів оцінки знань. Розглянуто види портфоліо, його характеристики, переваги та недоліки на заняттях іноземної мови.

Ключові слова: метод, портфоліо, іноземна мова.

Постановка проблеми. Питання професійної підготовки спеціалістів різного профілю щодо вивчення іноземної мови не втрачає актуальності. Вивчення іноземної мови – крок надто важливий, тобто, потребує значних зусиль. Це

також запорука майбутньої вдалої кар'єри студентів. Для досягнення високого рівня іноземної мови викладачеві важливо знати новітні методи викладання, спеціальні навчальні техніки та прийоми, щоб оптимально дібрати той чи